

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 105:3

Onder redactie van Prof. Dr. K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr. H. A. van Andel, Solo; Dr. R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr. Henry Beets, Grand Rapids; Dr. E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir. B. ter Brugge, Almelo; Dr. K. J. Cremer, Kampen; Dr. R. J. Dam, Kampen; Dr. A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr. D. van Dijk, Groningen; Dr. K. Fernhout, Baarn; Drs. D. J. Galle, Haarlem; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Ooster-Nijkerk; Dr. J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr. J. van Herken, Ermelo; A. Janse, Biggkerke; Dr. P. Jasperse, Leiden; Dr. G. Keizer, De Steeg; Dr. B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr. E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr. C. Lindeboom, Amsterdam; Dr. J. v. d. Linden, Tzum; Dr. S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs. Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr. F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr. A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr. G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr. R. Schippers, Wansword; Dr. J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs. H. Smilde, Groningen; Drs. H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr. N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr. C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr. J. Thijs, Zwolle; Dr. C. Veenhof, Haarlem; Dr. J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr. D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr. M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr. F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr. J. de Vries, Tilburg; Dr. J. D. Wielenga, Franeker; Mr. J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Jan Zwart, Zaandam.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr. K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Drukkers-Uitgevers:
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

HOOFDARTIKEL: Het recht van den oorlog. VIII. — Uit de Schrift: Onopgemerkte genezing. (Hos. 11:3). — Kerkelijk Leven: Van zijn geloof verzekerd uit de vruchten. II. Geloofsverzekering en Zelfonderzoek. II. — Even verkeren: Onze groote mannen. — Acta van de Classis Neder-Veluwe 1592—1620. IX. — Literatuur en Kunst: „Kneuterboertjes“ van Jan Knappe. II. — Muzikale Kroniek: „Petrus Dathens Psalmen Davids“. II. — Uit de Buitenlandsche Kerken: De Synode der Chr. Geref. Kerk in N. A. IV. — Perschoonw. — Kerkenieuws.

HOOFDARTIKEL

Het recht van den oorlog.

VIII.

Wanneer men in de Schrift een antwoord zoekt op de vraag naar het recht van den oorlog, stuit men op de moeilijk af te grenzen verhouding tusschen het koninkrijk Gods en de koninkrijken der wereld.

Hoe moeilijke kwestie daarmee ook aan de orde wordt gesteld, ze is bij een bespreking van ons vraagstuk niet te omzeilen. Een wat dieper op deze dingen ingaande bespreking heeft tevens het voordeel, dat ze eenigermate oriënteren kan over de discussies, die den laatsten tijd hierover onder ons gehouden worden. Gelijkt immers bekend, is er ook nauwe samenhang tusschen het standpunt, dat men inneemt in dit opzicht, en het gevoelen, dat men koestert over de algemeene genade. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Dr. S. G. de Graaf, die in 1931 een korte brochure in het licht gaf onder den titel: De heilige schrift, het koninkrijk Gods en de oorlog¹⁾, en die daarin de stelling poneerde, dat niet alleen het koninkrijk Gods en de koninkrijken der wereld geen tegenstellingen vormen, maar dat de koninkrijken der wereld in het koninkrijk Gods moeten worden opgenomen en daaraan dienstbaar moeten worden, enkele jaren daarna bij verschillende gelegenheden op velerlei manier het pleidooi is gaan voeren voor zijn in die brochure reeds aangestipte beschouwing over de verhouding van algemeene en bijzondere genade.²⁾ Ook buiten de besprekingen, die door de Graafs werk in het leven zijn geroepen, valt den laatsten tijd verhoogde belangstelling te constateeren voor dit probleem. Men kan het aantal conferenties, waar tegenwoordig weer de verhouding van kerk en staat aan de orde is, niet bijhouden. Ongetwijfeld speelt hier de beweging over de nationaal-socialistische en fascistische practijken en beschouwingen een groote rol: in deze beweging heeft de oecumenische raad voor praktisch christendom de verhoudingen van staat, volk en kerk tot program der besprekingen op haar eerstvolgende conferentie gemaakt. Voorts kan niet ontkend worden, dat de ethiek der dialectische theologie veler aandacht op dit punt gericht heeft.³⁾

Ieder onder ons dient te weten, dat Dr. A. Kuyper ons een meesterlijke conceptie over de algemeene genade heeft nagelaten; dat door zijn algemeene genade-leer hij buitengewoon gestimuleerd heeft de belangstelling van christelijk Nederland voor niet-kerkelijke aangelegenheden en dat hij in zijn voorbeeld van christelijk politiek-voeren als leider der antirevolutionaire partij en als minister, zich aan deze conceptie heeft gehouden. Dientengevolge leeft onder ons soms de gedachte, dat met zijn beschouwingen over de verhouding van koninkrijk Gods en koninkrijken der wereld het laatste woord gesproken is.

Dies is het goed, ons door Dr. Kuyper zelf

te laten zeggen, hoe noodig een nader onderzoek van deze dingen is. Nadat hij geheel had afgewezen de gedachte, alsof God drieënig aan den verhoogden Christus alle heerschappij had overgedragen: „de voorstelling, die er, het zij met eerbied gezegd, op neerkomt, alsof na Jezus' hemelvaart de Vader zelf opgehouden zou hebben zijn Goddelijke heerschappij uit te oefenen, — een non-activiteit van de Majesteit Gods, als we ons zoo uitdrukken mogen — zoodat dan de creatuur in hemel en op aarde, en dus ook de Overheid op deze wereld, tot op den oordeelsdag niet meer met het Eeuwige Wezen, niet meer met den Drieënigen God te rekenen had, maar uitsluitend met den Christus“ heeft hij ons het navolgende voorgesteld: „Het Koninkschap van den Verlosser behoort tot die ingewikkelde leerstukken, die nog nimmer scherp genoeg ontleed zijn; en het is opmerkelijk, hoe onze Geloofsbelijdenis wel breed het priesterlijk ambt van den Middelaar uiteenzet; maar over zijn koninklijk ambt nagenoeg zwijgt. Men kan alzoo niet zeggen, dat onze kerken reeds tot genoegzaam helder bewustzijn zijn gekomen omtrent de betekenis der woorden, dat alle macht in hemel en op aarde aan Jezus is gegeven, omtrent zijn zitten ter rechterhand Gods, en omtrent het overgeven van het koninkrijk aan God en den Vader in de voleinding der eeuwen. Bij het indenken van hetgeen ons hieromtrent geopenbaard is, loopen we telkens gevaar, om in den Middelaar den tweeden Persoon der heilige Drieëenheid uit het oog te verliezen, en tusschen God en zijn Christus een scheiding te maken die niet mag. En toch, juist uit het maken van die ongeoorloofde scheiding kwam zoowel de voorstelling op, dat het regiment Gods thans rustte, en we dus alleen met het regiment van den Christus zouden te doen hebben, als de even verkeerde denkwijze, die de macht van den Middelaar beperkt tot geestelijke invloeden op de harten der geloovigen. Toejuiching zal daarom elke poging verdienen, die ernaar streeft om dit ingewikkelde leerstuk door nauwkeurig Schriftonderzoek en dogmatische synthese tot meerder helderheid te brengen. Aan zulk onderzoek bestaat behoefte.“⁴⁾

En we laten op dit breed — maar misschien niet overbodig — citaat nog een volgen, waarin Dr. Kuyper de groote lijnen voor deze zaak zegt te trekken: „De Schrift leert ons de ontwikkeling van al wat bestaat in zijn historisch verloop opvatten, als beheerscht door de organische betrekking, waarin het tot ons menselijk geslacht staat. Ze stelt ons de ontwikkeling van dat menselijk geslacht voor, als beheerscht door de herboren menscheid. En ze leert ons steeds, dat die herboren menscheid op haar beurt beheerscht wordt door den Christus. Zoo culmineert het alles in den persoon des Verlossers, en tegelijk in dien Verlosser als het Woord dat bij God en God was, den Middelaar van het Scheppingswerk. Nu staat de voortgang van deze uitwendige voleinding in nauw verband met den loop der historie in het algemeene leven. Dit geldt zoowel van elk geloovige, als van een Kerk, en van de Kerk in het algemeen. Gelijkt er samenhang is tusschen ziel en lichaam, zoo is er ook samenhang tusschen uw uitwendig en uw geestelijk leven, en zoo ook tusschen de ontwikkeling van het Koninkrijk der hemelen en den voortgang van de historie in de burgerlijke sfeer. Zal nu de geestelijke ontwikkeling, gelijk ze in Christus als het Hoofd der Gemeente gewaarborgd is, ongestoord doorgaan, dan moet ook het algemeene leven der wereld zich daarmede in zulk een harmonie ontwikkelen, dat het alles aan den voortgang van het Koninkrijk der hemelen dienstbaar wordt. Niets in het providentiële bestel kan dan aan het genadewerk van den Heiligen Geest in den weg staan. En het providentiële bestel, en het geestelijk regiment moeten dan uit één gedachte vloeien, moeten één lijn volgen, moeten steeds hand in hand gaan. Die eenheid moet in Christus

gegeven zijn, en daar Hij zelf God is, ook in zijn God-menschelijke energie tot uiting komen. En dat is het nu, wat in het zitten van den Christus aan de Rechterhand Gods beleden wordt. Niets, niets wat voor de voleinding van het Koninkrijk der hemelen onmisbaar is, den Middelaar onthouden. Hem is dit alles gegeven, in hemel en op aarde, geheel onverschillig of het enkele personen dan wel geheele volken, natuurkrachten of engelen betreft: maar altoos in dien zin, dat dit alles instrumenteel dienst doe, om het Koninkrijk der hemelen te doen komen; en wel zoo, dat de Zoon des menschen de uitwerking altoos afbidt van die Almachtigheid Gods, waarin Hij zelf als de Zone Gods deelt.“⁵⁾

In dit trekken der groote lijnen houdt Dr. Kuyper zeer consequent het standpunt vast, dat Hij inzake de algemeene genade voortdurend inneemt. De loop der historie in het algemeene leven, de voortgang van de historie in de burgerlijke sfeer, het algemeene leven der wereld staan op zichzelf naast het koninkrijk Gods: wel zijn zij dienstbaar daaraan, instrumenten, die een plaats hebben in de voleinding van dit rijk, onderworpen als ze zijn aan de voorzienige leiding en regeering van den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus; maar voor zoover iets in den hemel of op de aarde een historische en zedelijke roeping heeft, die niet onmiddellijk met het verbond der bijzondere genade in verband staat, is het in het koninkrijk Gods niet opgenomen. De conclusie is, dat Christus wel de koninkrijken der wereld in zijn hand heeft, maar dat anderszits deze koninkrijken niet in zijn dienst gesteld zijn. De overheid is geen dienaar van Christus. Ze is dienaar van Gods. De afgeleide soevereiniteit van den staat is niet alleen zelfstandig tegenover de afgeleide soevereiniteit in de kerk, doch ze is ook zelfstandig tegenover Christus. Ze is slechts aan den almachtigen God onderworpen.

Deze visie paste wonderwel bij de historische situatie, in welke Kuyper stond; wellicht ligt daarin mede de reden ervan, dat hij haar zoo gedurig uitbouwde en immer vasthield; vermoedelijk is daar ook de oorzaak te vermoeden van het beslag, dat ze op de geesten legde. Kuyper's practische strijd toch voor het koninkrijk Gods dwong hem gedurig stelling te nemen tegen een humanistische misvatting van dit koninkrijk. Tot in de reglementen der Ned. Herv. Kerk zag hij deze humanistische beschouwing aan het woord komen, wanneer daar het denkbeeld werd geopperd van de bevordering der belangen van het godsrijk. Het koninkrijk Gods kreeg dan de betekenis van een rijk van geestelijke motieven. Zooals men spreekt van koningen op het gebied der wetenschap ging men ook spreken van Jezus als den Koning van het rijk der religie en der pietet.⁶⁾ In zijn strijd voor kerkherstel had Kuyper, opkomend voor het Koninkschap van Christus in zijn kerk, deze „verwatering, vervluchting en verdamping“ van het koninkrijk der hemelen af te wijzen. Maar ook had hij in dienzelfden strijd positie te kiezen tegen de volkskerkgedachte. Het eigen karakter van volk en kerk moest worden uiteengezet. Een volkomen scheiding der bronnen van de soevereiniteit in staat en kerk werkte verhelderend. Er ging groote kracht uit van het stellen, dat Christus reëel Koning van Zijn kerk is; van de onverbloemde belijdenis van dit koninkschap van Christus. En de in Souvereiniteit in eigen kring uitgesproken gedachte, dat er op heel het erf van ons menscheit leven geen duimbreed is, waarvan de Christus, die aller Souverein is, niet roept: „Mijn!“ werd op het levenserf der overheid wat uit het oog verloren, om haar te sterker te kunnen handhaven op het gebied, waar in het verleden aardsche machten zich soevereiniteit hadden aangematigd, en waarop de volkskerkgedachte nog van rechten van nationale gegevens droomde; op het gebied der kerk.